

Рукопис надійшов: 02.06.2022

Статтю опубліковано: 31.08.2022

УДК 006:338.439]:631248

DOI: 10.15587/1729-4061.2022.262328

Забезпечення збереження екології та відновлення економіки шляхом сертифікації органічних виробництв

Д. П. Антюшко, Т. В. Божко, В. А. Осика, Н. П. Шаповалова, Т. М. Лозова, М. І. Філь, Л. І. Сєногонова, І. О. Дудла, В. С. Володавчик, Г. І. Сєногонова

Популярним трендом розвитку суспільства, що сприяє забезпеченню здорового харчування, збереженню екології, мінімізації шкідливих викидів, є орієнтація на виробництво та споживання органічної продукції. Поширеним способом підтвердження органічних властивостей певних продуктів є сертифікація їх виробництва та обігу. Виробництво та експорт органічної продукції значною мірою реалізується за рахунок держав східної Європи, де обсяг площ, придатних для органічного виробництва, перевищує 3 %. Воєнна агресія російської федерації стала загрозою для екологічної, економічної безпеки, викликом для глобальної системи продовольчого забезпечення, екологічного добробуту. Для збереження екоекології та відновлення економіки важливого значення має органічне виробництво, забезпечення його сертифікації згідно з загальновизнаними нормами. Об'єктом дослідження визначено сертифікацію органічних виробництв і обігу органічної продукції. Проаналізовано значення сертифікації у забезпеченні ефективної роботи учасників органічного ринку. Встановлено передбачені галузі органічного виробництва, механізм, основні етапи, особливості її проведення, результат. Проведено аналіз основних стандартів, на відповідність яким проводиться сертифікація виробництва та обігу органічної продукції. Визначено органи сертифікації, що мають право видачі сертифікатів інспекції для експорту до ЄС. Встановлено, що сертифікація органічних виробництв значною мірою сприяє практичному забезпеченню збереження навколишнього природного середовища, гарантуючи мінімізацію рівня використання синтетичних, шкідливих речовин і їх викидів, стимулюючи учасників аграрного бізнесу уважніше ставитися до збереження екології та природних ресурсів.

Ключові слова: сертифікація, органічна продукція, органічне виробництво, збереження навколишнього середовища, екосистеми сільського господарства.

1. Вступ

Загальновизнаним на глобальному рівні документом, метою якого визначено захист планети, забезпечення миру та добробуту всіх людей у світі, є прийнятий 25.09.2015 р. Генеральною Асамблеєю ООН «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [1]. Ключового значення при досягненні визначених даним актом Цілей сталого розвитку набувають заходи, що можуть бути реалізовані в процесі виробництва та споживання органічної продукції.

Особливо це стосується забезпечення належних умов для забезпечення здорового відповідального споживання, чистотою водою, належних санітарних умов, боротьби зі змінами клімату, збереження екосистем суші.

Одним із трендів, що набули широкої популярності як на глобальному, так і національних рівнях багатьох держав, є орієнтація на здорове харчування, збереження екології. Серед складових реалізації даних ініціатив, у тому числі з урахуванням принципів соціальної відповідальності, турботи про майбутні покоління, значна увага нинішнім часом приділяється виробництву та споживанню органічної продукції. Продукти даної асортиментної групи характеризуються значно нижчим вмістом хімічно синтезованих сполук, зокрема багатьох мінеральних добрив, стимуляторів і регуляторів росту, пестицидів, гербіцидів, антибіотиків, генетично модифікованих організмів. Забороненим при їх виробництві є використання додаткових операцій у технологічному процесі, у першу чергу внесення штучних барвників, ароматизаторів і консервантів, використання іонізуючого випромінювання, рафінації, мінералізації та інших. У результаті цього такі продукти характеризуються підвищеним рівнем безпечності та споживної якості. Одним із основних засобів підтвердження факту, що певні вироби є органічними, вважається проведення сертифікації процесу їх вирощування або виготовлення. При позитивному результаті вона передбачає видачу передбаченого підтверджуючого документа, право маркування спеціальним логотипом, внесення відомостей про відповідного оператора ринку до визначених на державному рівні реєстрів, визнаних на міжнародному рівні [2].

Починаючи з кінця ХХ ст., виробництво даних продуктів характеризується значними обсягами, причому значна їх частина експортується закордон, забезпечуючи збереження природних екосистем і досить значні валютні надходження [3, 4]. У 2022 році у результаті воєнної агресії російської федерації в Україні прогнозується доволі значне скорочення темпів виробництва даної продукції та, як результат, погіршення функціонування даної галузі. Додатково до заходів державної підтримки бізнесу одним із засобів мінімізації екологічних і фінансових втрат, забезпечення відновлення діяльності організацій сфери органічного виробництва є проходження ними сертифікації, що визначає проблематику даного дослідження. Результати таких робіт потрібні практиці, тому що дадуть змогу сприяти збереження екології, формуванню добросовісної ділової репутації підприємств даної сфери, підвищенню економічної ефективності діяльності.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Дослідженню значення органічних виробництв у системі природоохоронних заходів збереження присвячено досить значна кількість наукових робіт. Зокрема, авторами [5] проаналізовано роль виробництва та споживання органічної продукції, як елементу якісної трансформації економіки для забезпечення сталого розвитку та збереження екології. У дослідженні основна увага звертається на загальні підходи до виготовлення та використання органічних продуктів, їх значення, перспективності застосування в системі задоволення потреб свідомого суспільства. Однак авторами не аналізуються конкретні заходи, направлені на оцінку відповідності умов виробництва даних виробів незалежною уповно-

важеною стороною, оскільки основна увага приділяється перевагам, що досягаються від їх споживання.

У роботі [6] досліджено роль і значення органічної продукції та її виготовлення для споживачів, фермерів і планети в цілому, визначено основні пріоритети при досягненні базисних природоохоронних пріоритетів і завдань. У той же час, факт реалізації заходів щодо дотримання належних умов виробництва доведення до споживачів потребує незалежного підтвердження.

У дослідженні [7] проведено аналіз раціональності органічного виробництва в системі аграрної діяльності, зокрема щодо запобігання забруднення природи хімічними добривами та іншими сполуками, обґрунтування ефективності відносно необхідних витрат і зусиль. Проте, не проаналізовано можливі заходи, за допомогою яких відповідність встановленим нормам може бути визначена, як ці дії сприятимуть забезпеченню довіри зацікавлених сторін, оскільки основний акцент зроблено на доведенні економічної ефективності.

Науковцями [8] досліджено значимість і важливість ведення органічних форм сільського господарства, що досягається в результаті зниження рівнів внесення хімічних добрив і забруднення шкідливими викидами аграрних підприємств. Зважаючи на екологічну направленість роботи, не досліджено, як незалежна оцінка встановленим вимогам ведення органічного бізнесу сприятиме підвищенню впевненості споживачів, економічній результативності, зокрема експорту, залученню нових партнерів і клієнтів.

Авторами [9] проаналізовано вплив використання органічних сировинних інгредієнтів, впровадження відповідних підходів у технологічних процесах виробництва органічної продовольчої продукції на підприємствах харчової промисловості та закладах ресторанного бізнесу. Встановлено, що дані заходи значною мірою сприяли мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище, підвищення соціальної відповідальності організацій аграрної сфери в контексті природоохоронних ініціатив. Однак через орієнтованість роботи на економічну сферу, не досліджувалося питання практичного підтвердження визначеного виду діяльності встановленим вимогам нормам.

У дослідженні [10] проаналізовано сучасні аспекти забезпечення необхідних умов функціонування ринку органічної продукції в системі природоохоронних ініціатив. У той же час, виходячи з маркетингової направленості роботи, наукове вивчення процедури оцінки уповноваженим органом діяльності в досліджуваній сфері, очікуваних переваг не здійснювалося. Дослідниками роботи [11] проаналізовано статистичні дані щодо функціонування органічного бізнесу у світі та Румунії, охарактеризовано особливості сертифікації органічної продукції. Представлені результати стосуються переважно румунської національної системи, у зв'язку з чим подальшого аналізу потребують передові міжнародні практики в даній сфері.

Необхідно відзначити роботу [12], в якій досліджено аспекти, пов'язані з проведенням сертифікації органічної продукції, перспектив її здійснення для забезпечення розвитку аграрної сфери економіки Індії, стимулювання експорту. У даному дослідженні проаналізовано передбачений регулятивною базою Індії алгоритм сертифікації органічних продуктів, особливості її реалізації на різних

етапах життєвого циклу виробів, зокрема основних рослинних культур. Проте, враховуючи регіональні особливості, недостатньо дослідженими залишаються реалії забезпечення належних умов ведення органічного виробництва, зокрема їх сертифікації, для країн східної Європи.

Діяльність організацій у сфері органічного виробництва, забезпечення обігу органічної продукції є важливим та перспективним напрямком розвитку бізнесу, що дає змогу збереження екології та одержання економічного прибутку. Сертифікація діяльності організацій, що працюють в даній сфері, є важливою складовою їх роботи, яка дасть змогу гарантувати дотримання належних умов господарювання, формування добросовісної ділової репутації, сприяти збереженню екології, належного забезпечення прав цільових споживачів, відновленню економічного потенціалу, зокрема за рахунок залучення нових клієнтів і партнерів, реалізації експортних моливостей.

3. Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є аналіз сутності, процедури сертифікації органічних виробництв, діяльності органів, уповноважених на її проведення, визначених для цього заходів державної підтримки. Це необхідно для забезпечення прав споживачів, збереження екології та відновлення економіки, зокрема створення сприятливих умов для конкурентоздатної роботи організацій, що працюють у сфері органічного бізнесу, налагодження експорту.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні завдання:

- дослідити стан ринку органічної продукції;
- проаналізувати законодавчо-нормативне забезпечення сертифікації органічного виробництва, його основний зміст і заходи державної підтримки у даній сфері;
- визначити міжнародно акредитовані органи, що уповноважені проводити сертифікацію органічних виробництв, та основні напрямки їх діяльності.

4. Матеріали та методи дослідження

Об'єктом дослідження було визначено органічні виробництва та обігу органічної продукції.

Гіпотезою дослідження було визначено твердження, що сертифікація органічних виробництв дасть змогу забезпечення збереження екології та відновлення економіки.

В якості методологічної бази дослідження застосовано діючу законодавчо-нормативну базу забезпечення сертифікації органічного виробництва та обігу органічних продуктів в Україні. Використано відкриті інформаційно-довідкові та статистичні дані й відомості про стан виробництва та споживання органічної продукції, міжнародно акредитовані органи, уповноважені здійснювати її в Україні, діяльність організації ТОВ «Органік Стандарт» (Україна).

При проведенні дослідження застосовано методи наукового аналізу та синтезу, виокремлення й узагальнення, порівняння, індукції та дедукції, систематизації підходів до проведення сертифікації у сфері органічного бізнесу.

5. Результати досліджень значення, сутності, законодавчо-нормативного забезпечення, аспектів здійснення сертифікації органічних виробництв

5.1. Результати досліджень стану ринку органічної продукції

Досліджено, що на сучасному етапі розвитку людства культура споживання органічної продукції в світі, зокрема на рівні країн ЄС, характеризується значними темпами розвитку та набуття популярності. За підсумками 2020/2021 маркетингового року (МР) частка цих продуктів у структурі споживання продовольства склала близько 1,5 %, зокрема в США та країнах західної Європи перевищила 4 % [6–8]. Наразі виробництво органічних товарів проводиться в майже 190 державах світу, до даної сфери господарювання залучено більше ніж 3,5 млн осіб населення та 73 млн га загальних площ [13–15]. Рівень попиту на органічну продукцію у багатьох державах, зокрема США і країна ЄС, значно перевищує відповідний показник пропозиції, що відкриває значні можливості для експорту та постачання з інших країн [14, 15]. Зважаючи на відповідність законодавчої бази проведення сертифікації виробництва органічної продукції з аналогічними в світі, зокрема ЄС, США, українські вироби даної групи можуть надходити на світовий ринок без технічних обмежень.

Завдяки наявному ресурсу органічних площ близько 460 тис. га, сприятливим погоднім умовам, наявним трудовим ресурсам, вигідному географічному розташуванню Україна має значний потенціал для виробництва та збуту органічної продукції [16, 17]. Підтвердженням цього є факт, що за обсягами експорту даних виробів в 2019 р. вона стала 2-ю в світі, 2018 і 2020 рр. – 4-ю. забезпечуючи постачання більше 24 категорій виробів.

Доречно відзначити, що експорт українських органічних виробів орієнтований переважно на країни Європи, куди в 2020 році було спрямовано майже 73 % даної продукції [16, 17].

У 2020 році до країн ЄС було експортовано 217,2 тис. т української органічної агропродукції вартістю орієнтовно 117 млн. дол. США [4, 17]. Також у цьому році Україною реалізовано майже 332 тис. т органічних виробів у близько 40 держав світу, забезпечивши дохід на рівні 204 млн. дол. США [4]. Основними державами-імпортерами стали Нідерланди, США, Німеччина, Китай, Велика Британія, Канада, Японія, Австрія, Литва, Польща, Італія, Швейцарія. Основними експортними продуктами, що постачалися на міжнародні ринки, були зернові, олійні, мед, яйця, овочі та фрукти, макуха соняшника, борошно, олія соняшникова, яблучний концентрат та березовий сік. Загалом Україною було експортовано близько 80 найменувань органічних товарів. Такий успіх, зокрема технічний доступ до даних ринків збуту, значною мірою був забезпечений сертифікованістю української органічної продукції відповідно до світових загальноприйнятих норм.

Воєнний напад російської федерації значною мірою знизив рівень ведення органічного бізнесу в Україні в 2022/2023 МР. Так, початок посівної кампанії цієї продукції відбувався в складних умовах, зокрема через ракетні удари, необхідність відновлення після окупації та руйнувань. активні бойові дії в Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській областях. Необхі-

дно зауважити також, що через воєну ситуацію в Луганській області посіви не розпочалася взагалі. Через військову агресію певна частина працівників, які мали бути залучені до підготовки та проведення посівів на органічних територіях, частково покинули місця проживання й роботи, були задіяні в оборонних заходах, волонтерських акціях, розміщенні біженців.

Для забезпечення збереження екології відновлення економіки, одержання необхідних для перемоги української армії ресурсів і фінансових коштів, збереження українського сектору органічного виробництва необхідно застосовувати максимально комплекс заходів. Одним із таких засобів, що додатково зможуть забезпечити відповідність вимогам законодавчо-нормативної бази країні-імпортерів, довіру зацікавлених сторін, зокрема споживачів і партнерів, простежуваність торговельного шляху, є сертифікація виробництва та обігу органічної продукції.

5. 2. Результати дослідження законодавчо-нормативної забезпечення сертифікації органічного виробництва, змісту та заходів державної підтримки

Встановлено, що юридичний термін «сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції» визначається діючим Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [2]. Нею є перевірка та встановлення відповідності виробництва та/або обігу продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Основними нормативними актами в сфері сертифікації органічних виробництв є:

- Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [2];
- Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» [18];
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції» [19];
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу» [20];
- Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження державного логотипа для органічної продукції» [21] та інші.

Згідно з українським законодавством [2] визначено, що органічне виробництво є сертифікованою діяльністю, пов'язаною з виробництвом сільськогосподарської продукції на всіх стадіях технологічного процесу, що провадиться із дотриманням вимог законодавства. До цих стадій відносяться первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни

стану продукції. Сертифікаційними галузями органічного виробництва є органічні рослинництво (насінництво, розсадництво), тваринництво (птахівництво, бджільництво), грибівництво (зокрема вирощування органічних дріжджів), аквакультура, виробництво морських водоростей, харчових продуктів. Зокрема, видами органічного виробництва продукції харчування є органічне виноробство, виготовлення органічних кормів, заготівля органічних об'єктів рослинного світу. В Україні сертифікація діяльності операторів органічного ринку здійснюється органами, внесеними до спеціального Реєстру, відповідно до українського законодавства, і установами з Переліку органів іноземної сертифікації відповідно до норм інших держав [2].

Згідно з положеннями українського законодавства [2, 19] для набуття статусу оператора органічного ринку певним суб'єктом має бути подано підписану уповноваженою особою заяву про проведення сертифікації. Підсумком цього є укладання відповідного договору із певним органом сертифікації та здійснення оплати даних послуг. Даний орган після цього подає до Міністерства економіки України заяву про внесення визначеної юридичної особи до Реєстру операторів, що виконується упродовж 10 днів. На основі укладеного договору з певним заявником орган сертифікації долучає його до річного плану здійснення перевірок, визначає їх строки та форму, зокрема першої, що є підставою для встановлення перехідного періоду, та планової. Варто відзначити, що при проведенні першої перевірки на всіх етапах виробництва та обігу здійснюється відбір ґрунту, певних матеріалів чи продукції для досліджень, надається необхідна основна й, в разі імпорту виробів, додаткова інформація. За результатами проведеної роботи органом сертифікації у день завершення перевірки готується передбачена довідка. Інспектор відповідної галузі органічного виробництва та/або обігу органічної продукції на основі цього документа з урахуванням наданих оператором відомостей оцінює роботу та складає звіт, що також надсилається заявнику. Встановлено, що для проведення першої інспекції нормативною базою [19] передбачено до 10 робочих днів. У той же час, аналіз практичного досвіду роботи акредитованого для проведення органічної сертифікації ТОВ «Органік Стандарт» [22] свідчить, що тривалість даного процесу в більшості випадків складає 6–8 днів.

На підставі сформованого звіту приймається рішення про видачу або відмову у видачі сертифікату, термін чинності якого становить 15 місяців. Упродовж цього періоду орган сертифікації має забезпечувати здійснення наглядових аудитів для підтвердження та забезпечення раніше встановленого факту. Також законодавством [19] визначено, що при проведенні відповідних дій органом із сертифікації визначається відповідність усіх стадій виробництва та/або обігу продукції діючим нормам. Це здійснюється шляхом проведення першої інспекції та визначення дати початку перехідного періоду (якщо застосовується), проведення наступних перевірок, моніторингу та сертифікаційного супроводу господарської діяльності оператора. Доречно зазначити, що визначена українська база здійснення сертифікації органічних виробництв розроблена на основі норм і рекомендацій Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) та відповідає аналогічним, що діє в ЄС, США.

Необхідно відзначити також, що відповідно до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» [18], зокрема статтею 17.9, передбачена можливість державного фінансування органічного сектору в Україні. Цим законодавчим актом визначено, що державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції здійснюється шляхом:

- виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь та/або одну голову великої рогатої худоби,
- відшкодування до 30 % вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва;
- відшкодування до 30 % вартості витрат на придбання дозволених для використання засобів захисту рослин та добрив, насіння, садивного матеріалу та кормів.

Досліджено, що в бюджеті 2021 року не було передбачено достатньо коштів для надання державної підтримки виробникам органічної продукції, зокрема на відшкодування вартості послуг із сертифікації. Важливо також зазначити, що незважаючи на передбачені Законом [18] положення, наразі відсутній визначений «Порядок розподілу та використання коштів по напрямку органічного виробництва» [23]. Також встановлено, що для реалізації передбачених заходів державної підтримки наразі не прийнято відповідного наказу Міністерства економіки України. В результаті цього на регіональному рівні не створені комісії для формування переліків отримувачів фінансової підтримки, а в деяких областях не передбачено відповідних програм на місцевому рівні. Крім того, катастрофічні наслідки для діяльності українських організацій, що функціонують у сфері виробництва та обігу органічної продукції, зокрема їх сертифікації, мав військовий напад російської федерації.

Проведений аналіз даних [22, 24, 25] щодо основних стандартів, на відповідність яким проводиться сертифікація органічних виробництв і продукції, дозволяє констатувати, що загалом можна виокремити їх наступні основні групи:

- основоположні міжнародні – визначають загальноприйняті вимоги до органічної продукції, зокрема її виробництва, застосування репродуктивного матеріалу для одержання, контролю за обігом, торгівлею та процесом проведення сертифікації. Ними є «Загальні цілі і вимоги органічних стандартів» (COROS) Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), стандарт комісії Кодекс Аліментаріус на органічно вироблені харчові продукти, Регламент Європарламенту і Ради (ЄС) № 2018/848;

- національні – розроблені у відповідності з загальноприйнятими міжнародними й визначають вимоги до органічної продукції та її одержання на національному рівні. Їх прикладами є Національна органічна програма департаменту сільського господарства США (USDA/NOP), швейцарський органічний регламент (Swiss Organic Regulation), японський сільськогосподарський стандарт (JAS) та інші;

- приватні – встановлюють вищі, ніж загальноприйняті вимоги та норми до органічної продукції. Вони є орієнтованими на збут на конкретному ринку. До них відносяться Demeter (використовуються на глобальному рівні), Soil

Association (Великобританія), Naturland, Ecovin і Ecoland (Німеччина), KRAV (Швеція), BioSuisse (Швейцарія), БІОЛан (Україна) та інші.

5. 3. Результати дослідження діяльності міжнародно акредитованих органів, що уповноважені проводити сертифікацію органічних виробництв, та основні напрямки їх діяльності

Встановлено, що в ЄС визначено 20 міжнародно акредитованих органів сертифікації, визнаних Європейською Комісією для надання послуг контролю за органічним виробництвом та обігом органічної продукції (табл. 1) [26]. Передбачено, що за результатами проведеної сертифікації вони мають право видавати сертифікати інспекції на експорт органічної продукції до ЄС.

Серед визнаних Європейською Комісією органів сертифікації у сфері органічної діяльності представлена українська організація ТОВ «Органік Стандарт». У результаті проведеного аналізу матеріалу [22, 24] встановлено, що упродовж 2021 року більшість органічних операторів в Україні забезпечили експорт своєї продукції за рахунок сертифікатів, виданих ТОВ «Органік Стандарт». У результаті більше 75 % українських органічних операторів з України забезпечили понад 2700 експортних відправок.

Одним із прикладів сертифікованих міжнародним сертифікаційним органом ТОВ «Органік Стандарт» організацій є компанія «GALEKS-AGRO PE» (ПП «ГАЛЕКС-АГРО») [27]. Вона є одним із провідних експортерів органічної продукції в Україні. Сертифікація даного підприємства дозволяє забезпечувати його ефективну діяльність, основним напрямом якої відповідно до статуту визначено виробництво органічної сертифікованої продукції. ПП «ГАЛЕКС-АГРО» розпочало роботу з 2008 року, коли було проведено освоєння перших 200 га обслуговуючих земель, їх сертифікацію як «органічних перехідного періоду». У 2010 році в селі Гульськ Житомирської області було також створено молочний товарний комплекс, забезпечено проведення сертифікації продукції Інститутом екологічного маркетингу «ІМО» (Швейцарія).

Із 2011 продукція підприємства почала виводитися на європейський ринок (Швейцарія, Німеччина, Нідерланди), а в 2013 для підвищення визнання було ініційовано сертифікацію основних напрямів діяльності міжнародним сертифікаційним органом ТОВ «Органік Стандарт». Це, в свою чергу, дозволило ПП "ГАЛЕКС-АГРО" надійно забезпечити визначений напрям роботи, соціально відповідальну репутацію, оптимізувати виробничий процес, успішно експортувати свої вироби в Швейцарію, Великобританію, Німеччину, Нідерланди, Угорщину, Італію. За підсумками 2020 року прибуток даної організації від експорту продукції закордон склад близько 3,2 млн. дол. США. Доцільно зауважити, що значною мірою даний результат було досягнуто завдяки сертифікації ТОВ «Органік Стандарт», що забезпечив вихід виробленої продукції на міжнародний ринок. При цьому варто зауважити, що витрати, пов'язані з сертифікацією українським органом, склали близько 3200 дол. США. Це, в свою чергу, дає підстави стверджувати про економічну ефективність проведення сертифікації органічних виробництв.

Таблиця 1

Визнані Європейською Комісією міжнародно акредитовані органи сертифікації (органічне виробництво та обіг органічної продукції)

№	Код органу сертифікації	Назва органу сертифікації	Країна	Передбачені сфери сертифікації*					
				A	B	C	D	E	F
1	UA-BIO-108	Organic Standard	Україна	+	+	+	+	+	+
2	UA-BIO-102	Control and Certification of Organic Products (CCPB Sr)	Італія	+	+	-	+	+	-
3	UA-BIO-112	Ecoglobe	Вірменія	+	+	-	+	-	-
4	UA-BIO-115	Ethical and Environmental Certification Institute (ICEA)	Італія	+	-	-	+	-	-
5	UA-BIO-132	Bioagricert S.r.l	Італія	+	+	-	+	-	-
6	UA-BIO-134	Lacon GmbH	Німеччина	-	-	-	-	-	-
7	UA-BIO-135	Letis S.A	Аргентина	+	-	+	+	-	-
8	UA-BIO-139	Albinspekt	Албанія	-	+	-	-	-	-
9	UA-BIO-140	CERES Certification of Environmental Standards GmbH	Німеччина	+	+	-	+	-	-
10	UA-BIO-141	Kiwa BCS Öko-Garantie GmbH	Німеччина	+	-	-	+	+	-
11	UA-BIO-149	Control Union Certifications	Нідерланди	+	+	+	+	+	+
12	UA-BIO-150	Suolo e Salute srl	Італія	+	-	-	-	-	-
13	UA-BIO-151	Agreco R.F. Göderz GmbH	Німеччина	+	+	-	+	-	-
14	UA-BIO-154	Ecocert SA	Франція	+	+	-	+	+	-
15	UA-BIO-161	Bio.inspecta AG	Швейцарія	+	+	-	+	+	+
16	UA-BIO-171	A CERT European Organization for Certification S.A	Греція	+	-	-	+	-	-
17	UA-BIO-173	SIA "Sertifikācijas un testēšanas centrs"	Латвія	+	+	-	+	+	+
18	UA-BIO-177	Biocert International Pvt Ltd	Польща	+	-	-	+	+	-
19	UA-BIO-181	DQS Polska sp. z o.o.	Польща	+	+	-	+	-	-
20	UA-BIO-110	Organización Internacional Agropecuaria	Аргентина	+	-	-	+	-	-

Примітка: * Категорії продукції:

A – продукти рослинництва, що не піддавалися переробці,

B – живі тварини або продукти тваринництва, що не піддавалися переробці,

C – продукти аквакультури та водорості,

D – продукти переробки с.-г. походження для споживання в якості продуктів харчування,

E – продукти переробки с.-г. походження для використання в якості кормів,

F – посадковий матеріал та насіння.

6. Обговорення одержаних результатів дослідження значення, сутності, нормативного забезпечення, аспектів сертифікації органічних виробництв

Проаналізовано, що факт значне поширення споживання органічної продукції на сучасному етапі пояснюється, у першу чергу, вищим рівнем орієнтованості на здорове харчування. Важливим фактором впливу стало також поширення коронавірусної хвороби. Прогнозується, що у майбутньому практика виробництва, ринкового обігу, споживання органічних виробів буде стабільно розвиватися, набирати популярності та поширюватися.

На основі проведеного аналізу даних про початок і поточний стан проведення посівів органічною продукції досліджено, що багато українських виробників, орієнтованих на експорт продукції, мали переорієнтуватися на вирощування інших культур. Ними стали, у першу чергу, зернові, плодоовочеві культури, зокрема яра пшениця та овочі. Також органічні виробники змушені були переглянути доцільність діяльності через тимчасову часткову заборону й державне ліцензування експорту харчових ресурсів для забезпечення продовольчої безпеки населення. У той же час, для стимулювання роботи суб'єктів господарювання, зокрема у сфері виробництва органічної продукції, державою створено спрощені умови оподаткування, надано безвідсоткові кредитів на закупівлю посівного та паливно-мастильних матеріалів.

Аналіз заходів державної підтримки у сфері органічного виробництва та обігу даної продукції засвідчив, що на законодавчому рівні визначено комплекс заходів у цій сфері. Зокрема, передбачено часткове відшкодування організаціям вартості проведеної сертифікації. У той же час, практична реалізація даних заходів не здійснюється у зв'язку з відсутністю визначеного Міністерством економіки України порядку розподілу та виплати необхідних коштів, їх нестачею в Державному бюджеті держави. Таким чином, для створення належних умов ведення бізнесу в сфері органічного виробництва та обігу, у тому числі проведення та необхідної сертифікації, на підзаконному рівні має бути забезпечена необхідна база відповідні ресурси для фінансування.

Виходячи з результатів проведеного аналізу законодавчо-нормативної бази сертифікації органічної продукції, визначено, що в результаті її проведення виробники одержують можливість маркування своєї продукції передбаченими знаками та логотипами. Дані знаки та позначки свідчать про органічні властивості, забезпечують зацікавленість і довіру нових партнерів, у тому числі імпортерів, представників торговельних мереж, через які буде здійснюватися реалізація, й, у підсумковому результаті, споживачів. В Україні для такої продукції передбачено спеціальний національний логотип для органічної продукції. Досліджено також, що сертифікації може здійснюватися на відповідність певним вітчизняним і іноземним нормативним вимогам, зокрема національних і приватних стандартів.

На основі даних табл. 1 досліджено, що більшість міжнародно акредитованих органів сертифікації, визнаних Європейською Комісією для надання послуг контролю за органічним виробництвом, є європейськими, зокрема італійськими та німецькими. Єдиною українською організацією є ТОВ «Органік Стандарт». Дана організація, що одержала акредитацію Міжнародної служби органічної

акредитації (IOAS) згідно стандарту ISO Guide 17065, наразі уповноважена ЄС проводити сертифікацію в органічній сфері за всіма 5-ма передбаченими сферами сертифікації, а саме:

- продукти рослинництва, що не піддавалися переробці,
- живі тварини або продукти тваринництва, що не піддавалися переробці,
- продукти аквакультури та водорості,
- продукти переробки сільськогосподарського походження для споживання в якості продуктів харчування,
- продукти переробки сільськогосподарського походження для використання в якості кормів,
- посадковий матеріал та насіння.

Досліджено, що послуги, які надаються сертифікаційним органом ТОВ «Органік Стандарт», дозволяють значною мірою забезпечувати експорт української органічної продукції на ринок ЄС і США. Це досягається за рахунок розуміння особливостей потреб виробників органіки в Україні та при відносно невисокій вартості (близько 1000 дол. США за вид діяльності).

Вартість послуг із сертифікації у сфері органічної діяльності, що надаються українським органом, є істотним чином нижчою порівняно з аналогічними, визначеними іншими міжнародними відповідними органами [4, 22]. Встановлено, що сертифікація органічних виробництв характеризується доволі низькою вартістю порівняно з перевагами, зокрема фінансовими, що можуть бути одержані організаціями. Проаналізовано та встановлено, що сертифікація органічних виробництв сприяє збереженню чистого екологічного стану площ, задіяних під них, формуванню та реалізації природоохоронних ініціатив серед інших організацій і громадян. Особливо важливого значення результати роботи мають для відновлення екології держави та перезапуску ведення органічного аграрного бізнесу.

Обмеженнями дослідження може бути неможливість здійснення сертифікації певних діючих органічних виробництв через випадки порушення органічного стану їх угідь в ході бойових дій, перепрофілювання на інші види діяльності для збереження прибутковості.

Розвиток даного дослідження може полягати в аналізі фактів сертифікації органічних виробництв упродовж періоду воєнних дій і відновлення України, впливу на збереження екології, забезпечення ділової репутації, економічної ефективності підприємств галузі.

7. Висновки

1. Досліджено, що ринок органічних продуктів, особливо в США, країнах західної Європи, характеризується високими темпами розвитку, що обумовлено орієнтацією на здорове харчування та збереження екології. Встановлено, що упродовж останніх років Україна є одним із основних виробників і експортерів органічної продукції у результаті наявності значної кількості органічних сільськогосподарських площ. У той же час, прогнозується значне зниження українського виробництва даних виробів у результаті воєнного нападу.

2. Проведений аналіз законодавчо-нормативного забезпечення сертифікації органічного виробництва в Україні засвідчив наявність чітко визначеної проце-

дури, що є гармонізованою з міжнародною. Визначено, що її здійснення на законодавчому рівні передбачена державна підтримка, проте реалізація даних положень стримується через відсутність необхідних підзаконних актів.

3. Визначено міжнародні акредитовані органи, що уповноважені проводити сертифікацію органічних виробництв в Україні та мають право видавати сертифікати інспекції на експорт органічної продукції. Основною діяльністю є сертифікація виробництва та обігу продуктів рослинництва, живих тварин або продуктів тваринництва що не піддавалися переробці, продукції переробки сільськогосподарського походження для споживання.

Література

1. The Sustainable Development Agenda. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
2. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України № 2496-VIII в редакції від 05.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
3. 6 фактов об органическом рынке Украины. URL: <https://latifundist.com/en/spetsproekt/596-6-faktov-ob-organicheskom-rynke-ukrainy>
4. Органічне виробництво в Україні. URL: <https://minagro.gov.ua/en/napryamki/organic-production/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>
5. Țigan, E., Brînzan, O., Obrad, C., Lungu, M., Mateoc-Sîrb, N., Milin, I. A., Gavrilas, S. (2021). The Consumption of Organic, Traditional, and/or European Eco-Label Products: Elements of Local Production and Sustainability. *Sustainability*, 13 (17), 9944. doi: <https://doi.org/10.3390/su13179944>
6. Ashaolu, T. J., Ashaolu, J. O. (2020). Perspectives on the trends, challenges and benefits of green, smart and organic (GSO) foods. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 22, 100273. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijgfs.2020.100273>
7. Mie, A., Andersen, H., Gunnarsson, S., Kahl, J., Kesse-Guyot, E., Rembiałkowska, E. et al. (2017). Human health implications of organic food and organic agriculture: a comprehensive review. *Environmental Health*, 16 (1). doi: <https://doi.org/10.1186/s12940-017-0315-4>
8. Kumar, A., Singh, A. K., Choudhary, K. K. (Eds.) (2019). *Role of Plant Growth Promoting Microorganisms in Sustainable Agriculture and Nanotechnology*. Cambridge: Woodhead Publishing, 352. doi: <https://doi.org/10.1016/C2018-0-01338-9>
9. Lazarioiu, G., Andronie, M., Uță, C., Hurloiu, I. (2019). Trust Management in Organic Agriculture: Sustainable Consumption Behavior, Environmentally Conscious Purchase Intention, and Healthy Food Choices. *Frontiers in Public Health*, 7. doi: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2019.00340>
10. Bostan, I., Onofrei, M., Gavriluță (Vatamanu), A. F., Toderașcu, C., Lazăr, C. M. (2019). An Integrated Approach to Current Trends in Organic Food in the EU. *Foods*, 8 (5), 144. doi: <https://doi.org/10.3390/foods8050144>
11. Nastase, P. I., Toader, M. (2016). Study regarding organic agriculture and certification of products. *Agronomy*, 59, 344–349.

12. Ummyiah, H. M., Jabeen, N., Afroza, B., Mushtaq, F., Mufti, S., Nabi, A. (2017). Certification of Organic Products. *International Journal of Current Microbiology and Applied Sciences*, 6 (11), 2300–2308. doi: <https://doi.org/10.20546/ijcmas.2017.611.273>
13. Global Organic Food Market Report (2021 to 2030) - Featuring General Mills, Cargill and Danone Among Others. URL: <https://www.globenewswire.com/en/news-release/2021/11/23/2339637/28124/en/Global-Organic-Food-Market-Report-2021-to-2030-Featuring-General-Mills-Cargill-and-Danone-Among-Others.html>
14. Organic Food and Beverages Market. URL: <https://www.alliedmarketresearch.com/organic-food-beverage-market>
15. Organic food and beverages market size, share & trends analysis report by product (organic food, organic beverages), by distribution channel (offline, online), by region, and segment forecasts, 2022–2030. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/organic-foods-beverages-market>
16. Willer, H., Trávníček, J., Meier, C., Schlatter, B. (2021). The World of Organic Agriculture 2021. URL: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf>
17. Пригульська, Н. В., Антюшко, Д. П., Мотузка, Ю. М. (2022). Органічні харчові продукти: реалії та перспективи виробництва і споживання. *Товарознавчий вісник*, 1 (15), 129–137. doi: <https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2022-15-12>
18. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України № 1877-IV в редакції від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
19. Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970: Постанова Кабінету Міністрів України № 1032 від 21.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1032-2020-%D0%BF#Text>
20. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу: Постанова Кабінету Міністрів України № 87 від 12.02.202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2020-%D0%BF#Text>
21. Про затвердження державного логотипа для органічної продукції: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 67 від 22.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0261-19#Text>
22. Органік Стандарт. URL: <https://organicstandard.ua/ua/services>
23. Мінекономіки заважає виробникам органічної продукції отримати держпідтримку. URL: <https://agropolit.com/blog/484-minekonomiki-zavajaye-virobnikam-organichnoyi-produktsiyi-otrimati-derjpidtrimku>
24. Органічний ринок в Україні. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2020/02/UAOrganic_fact_sheet_2020-UA-1.pdf

25. Мінькова, О. Г., Сакало, В. М., Горб, О. О. (2016). Маркування та сертифікація органічної продукції. Актуальні проблеми економіки, 2 (176), 126–135. URL: http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/109/1/ape_2016_2_16.pdf
26. List of internationally accredited certification bodies (organic production and circulation) included to official List approved by European Union Commission. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2020/01/Certification-bodies-Ukraine_EU-Regulation-1235_updated_2021.pdf
27. GALEKS-AGRO. ABOUT US. URL: <https://galeks-agro.com/en/about/>

Not a reprint